

Özel Gereksinimli Kardeşi Olan ve Olmayan Öğrencilerin Okul Yaşam Kalitesi ve Okula Aidiyet Duygusunun Karşılaştırılması

Comparison of Participation, Quality of School Life and Sense of Belonging to School of Elementary School Students with and without Special Needs Siblings

Emirhan KARAKUŞ^{1*}, Ahmet EMİR², Devrim TARAKÇI²

¹ Sultan 1. Murat Devlet Hastanesi, Toplum Ruh Sağlığı Merkezi, Edirne, Türkiye.

² İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, İstanbul, Türkiye.

Özet

Çalışmanın amacı özel gereksinimli kardeşi olan ve olmayan ilköğretim öğrencilerinin okul yaşam kalitesi ve okula aidiyet duygusunu karşılaştırmaktır. Çalışmaya 8-15 yaş aralığında 36 özel gereksinimli kardeşi olan ve 36 olmayan toplam 72 birey dahil edildi. Okul yaşam kalitesini ölçmek için, Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği, okula aidiyet duygusunu ölçmek için Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği kullanıldı. Veriler SPSS 22.0 programı kullanılarak yorumlandı. Özel gereksinimli kardeşi olan ve olmayan iki grup arasında okul yaşam kalitesi bakımından anlamlı fark bulundu. Engelli bireylerin kardeşlerinin yaşam kalitesi ve okula aidiyet duygusu açısından müdahaleye ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Konuyla alakalı daha fazla sayıda bilimsel araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Engelli, kardeş, öğrenciler, yaşam kalitesi

Abstract

Our study aims to compare the quality of school life and sense of belonging to school of primary school students with and without special needs siblings. A total of 72 individuals between the ages of 8-15, with 36 siblings with special needs and 36 without, were included in our study. The School Quality of Life Scale was used to assess the quality of school life, and the School Belonging Scale was used to assess the sense of belonging to the school. The data were interpreted using the SPSS 22.0 program. A significant difference was found between the two groups with and without special needs siblings in terms of school life quality. It is thought that siblings of disabled individuals need intervention in terms of quality of school life. More scientific research on the subject is needed.

Keywords: Disability, quality of life, siblings, students

Atıf için (how to cite): Karakuş, E., Emir, A., Tarakçı, D. (2023). Özel gereksinimli kardeşi olan ve olmayan öğrencilerin okul yaşam kalitesi ve okula aidiyet duygusunun karşılaştırılması. Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 31(1), 60-68. DOI: 10.56061/fbujohs.1176893

Gönderi Tarihi: 18.09.2022, Kabul Tarihi: 16.12.2022, Yayın Tarihi: 17.04.2023

1. Giriş

Aile sisteminin işlevini bireylerin oluşturduğu alt sistemler yerine getirir. Bu alt sistemlerin önemli sistemlerinden biri de kardeş alt sistemidir. Kardeşler birbirlerini destekler, suçlarını üstlerine alırlar, rekabet ederler ve bu sayede birbirlerini geliştirirler (Atasoy, 2002). Özel gereksinimli çocuğa sahip olmak bakımını üstlenen ailedeki tüm bireyler için yıpratıcı bir süreçtir (Şentürk ve Saraçoğlu, 2013).

Engelli kardeşin mevcudiyeti; ailenin aktivitelere katılmasında engelleyici bir role sahip olması nedeniyle engelli olmayan kardeşte kırgınlığa, engelli olmayan kardeşin bakım veren rolü üstlenmesi nedeniyle sosyal aktivitelere katılımındaki kısıtlık gücenmeye, daha az ilginin üzerinde olması nedeniyle kıskançlık duygularına yol açmaktadır. Engelli olmayan kardeşlerde lise ve sonrasında anne ve babalarına bir şey olacağı ve özel gereksinimli kardeşlerinin bakımını kendilerinin üstleneceği düşüncesiyle endişe görülmektedir (Baran ve İçöz, 2001). Bu gibi duygular ve rol değişimleri engelli olmayan kardeşin yaşam kalitesini ve okula aidiyet duygusunu etkileyebilir.

Yaşam kalitesi hayatın hem olumlu hem de olumsuz yönlerini bireysel değerlendiren çok eksenli bir kavramdır (Majnemer ve ark., 2007). Okul yaşam kalitesi ise öğrencilerin kendilerine ve öğrenim gördüğü okullara verdikleri değer, öğretmenleri ve sınıf arkadaşlarıyla olan mevcut iletişimin kalitesi, gelecekte okulun sunabileceği fırsatlara ilişkin düşünceleri ve değerleridir (Sarı, 2007).

Aidiyet kişinin kendini toplumun bir parçası olarak görme, toplum tarafından kabul edildiğini hissetmesi; bunların sonucu olarak kendisini değerli ve önemli görmesi olarak açıklanabilir (Günalan, 2018). İhtiyaçlar hiyerarşisinde beş temel alandan biri de aidiyet duygusudur ve bu ihtiyaç karşılanamadığı müddetçe iyi bir öğrenme gerçekleşemez (Capps, 2003).

Okul, öğrencilerin zamanlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri, hayatlarının parçası olan bir kurumdur. Okul bu bağlamda sadece bireyin akademik olarak başarılı olduğu bir yer değildir aynı zamanda onu hayata hazırlar. Okula aidiyet duygusu yüksek olan bireylerde okulu terk etme, kıskançlık ve depresyon gibi olumsuz durum ve özellikler daha az görülürken memnun hissetme ve geleceğe bakış gibi olumlu birtakım durum ve özellikler daha fazla gözlemlenmektedir (Günalan, 2018).

Literatürde özel gereksinimli bireylerin yaşam kalitesi ve aidiyet duygusu ile ilgili çalışmalar artmaktayken engelli bireylerin kardeşlerinin okul yaşam kalitesi ve okula aidiyet duygusu ile yapılmış çalışmalar oldukça azdır. Bu çalışmanın amacı özel gereksinimli kardeşleri olan bireylerin okul yaşam kalitesi ve okula aidiyet duygusunu araştırarak engelli kardeşi olmayan bireylerle kıyaslamak ve varsa anlamlı farkları ortaya koymaktır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı daha az araştırılmış bir alan olan özel gereksinimli bireylerinin kardeşlerinde okula aidiyet duygusunun, okul yaşam kalitesini araştırmaktır.

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmaya 8-15 yaş aralığında İstanbul'da bir özel eğitim merkezi, Konya'da bir özel eğitim merkezi, İstanbul'daki ilköğretim ve ortaöğretim okulunda okuyan özel gereksinimli kardeşi olan 36 birey ve özel gereksinimli kardeşi olmayan 36 birey dahil edildi. Özel eğitim merkezindeki tüm bireylere ulaşmayı hedeflendiğinden ötürü örneklem hesabı yapılmadı.

Çalışmaya dahil edilen bireylerin kriterleri şu şekilde belirlendi:

- Katılacak öğrencilerin 8-15 yaş aralığında olması
- Katılacak öğrencilerin fiziksel ve/veya nörolojik bir rahatsızlığı veya engelini olmaması
- Anne veya babasının velayeti altında olması

2.3. Verilerin Toplanması ve Veri Araçları

Değerlendirme ölçekleri olarak Sosyodemografik Bilgi Formu, okul yaşam kalitesi değerlendirme için Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği (OYKÖ) ve okula aidiyet duygusu için Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği (OADÖ) kullanıldı.

Sosyodemografik bilgi formu öğrencinin sosyodemografik verilerini ve özel gereksinimli kardeşi olan bireyler içinse bu sorulara ek olarak, kardeşinin yaşı, cinsiyeti, özel gereksiniminin nedeni ve kardeşinin engel durumu ile ilgili bilgileri içermektedir.

Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin geçerliliği 2007 yılında yapılmıştır (Sarı, 2007). Ölçek ilköğretim 4. ve 8. sınıf öğrencilerinin okul yaşam kalitesi algılarını belirlemeyi sağlayan 5'li likert tipi bir ölçektir. 35 madde ve 5 alt gruptan oluşur. Ölçeğin bu 5 alt grubundan da toplam puan elde edilebileceği gibi aynı zamanda tüm bölümlerin toplamından da puan elde edilebilir. Ölçeğin faktör yapısı ve güvenilirliği 2011 yılında yeniden yapılmış ve önceki yapıya benzer bir yapı elde edilmiştir. Ölçek, Öğretmen-Öğrenci İletişimi, Öğrenci-Öğrenci İletişimi, Okula Yönelik Duygular, Okul Yönetimi ve Statü alt boyutlarında toplanan 35 maddeden oluşmaktadır. Bu 5 alt maddenin cronbach alfa değerleri sırasıyla .83, .80, .82, .77 ve .69'dur. Bu alt boyutlardan 15'i olumsuz özellik taşıırken, 20'si olumlu ifadeler içermektedir (Sarı, 2012a). Ölçeklerin içerdikleri anlamlar kısaca şöyle açıklanabilir. Olumlu ve olumsuz duygular: Öğrencinin okula karşı geliştirdiği olumlu ve olumsuz düşünce ve duyguları kapsamaktadır (Marks, 1998). Statü: Toplum içinde kendini değerli hissetme derecesidir. Birey kendini ne kadar değerli hissediyorsa o kadar güvenle iletişim kurar. Kimlik: Çocukların kendilerini tanıma düzeyi, kendilerine yönelik farkındalıkları ve çevresiyle iletişim kurabilme yeteneğini kapsamaktadır. Kişiler kendi kimlikleri ile seçim yaparlar ve bu sayede kendi benliklerini geliştirir. (Günalan, 2018). Öğretmenler: Öğrenci ve öğretmen arasındaki iletişim ve etkileşim bu değişkeni oluşturur. Olumlu etkileşimde bulunarak rol modeli olan öğretmenleriyle olumlu davranış düzeylerini artırırlar. (Saban, 2014). Başarı ve Fırsatlar: Bu değişken adı altında öğrencilere sunulan akademik fırsatlar ve öğrencilerin bu fırsatı başarıya dönüştürme düzeyleri ile okuldan beklentileri bahsedilmektedir. Öğrencinin akademik beklentisi akademik yönden donanımlı olmaktır (Mok, 2002).

Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği literatüre ilk defa öğrencilerin devam ettikleri okul hakkında bilgi sahibi olmak istenmesi sebebiyle kazandırılmıştır (Goodenow, 1993). Türkçe geçerliliği ise 2012 yılında

yapılmıştır (Sarı, 2012b). OADÖ öğrencilerin kendilerini okullarının bir parçası olarak hissetme, kabul edilme, değer görme ve gruba dahil olma duygularının; akran, okul ve öğretmen bağlamında ölçmek için geliştirilmiş bir araçtır. 18 maddeden oluşan likert bir ölçüm aracıdır. Cevaplama skalası beşli ölçek üzerinden 1 (hiç doğru değil) 5 (tamamen doğru) şeklindedir. Ölçekteki maddeler, objektif bir değerlendirmeden çok çocuğun kişisel hissiyatını, duygu ve düşüncülerini yansıtmaktadır. Ölçekte 5 adet ters madde bulunmaktadır (3-6-9-12-16) ve bu maddeler olumsuz ifade içerdiklerinden ötürü yüksek puan olumsuz okula aidiyet duygusunu temsil eder. Bu maddeler ölçeğin tasarlayıcısı tarafından reddedilmişlik duygusunu yansıttığı söylenmiştir. Ölçekteki yüksek puanlar okula aidiyet duygusundaki olumlu artışı gösterir. Ölçeğin cronbach alfa değeri.79'dur. Değerlendirme aracının amacı bireylerin okulun bir parçası olarak hissetme, kabul edilme ve değer görme duyguları ölçmektir (Goodenow, 1993; Sarı, 2012b).

2.4. Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışmaya İstanbul Medipol Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu 30/01/2019 tarih, 10840098-604.01.01-E.3743 sayılı 123 karar nolu etik kurul onayı ve İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 08/04/2019 tarih, 59090411-20E.7075044 karar nolu anket ve araştırma izni alındı. Çalışma için ailelerden gönüllü onam formu alındı.

2.5. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

İstatistiksel analiz için "SPSS (Statistical Package for Social Science) 22.0 for Windows" programı kullanılarak yapıldı. Çalışmada elde edilen verileri tanımlamak için sayı, yüzde ve ortalama kullanıldı. Grup içi değerlendirmeler Student t test, gruplara arası fark verileri Kruskal Wallis H testiyle değerlendirildi. Parametrelere uygulanan tüm testler için anlamlılık değeri $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

3. Bulgular

Öğrencilerin demografi verileri tablo 1'de verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin demografik verileri

Cinsiyet	Engelli kardeş durumu	n	%	Toplam %
Kız	Var	21	58,30	54,15
	Yok	18	50,00	
Erkek	Var	15	41,70	45,85
	Yok	18	50,00	

Öğrencilerin yaşlarına ve sınıflarına ilişkin bulguları tablo 2'de verilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin yaşları ve sınıflarına ilişkin bulgular

	Minimum-Maksimum	Ortalama ± Standart Sapma
Özel Gereksinimli Kardeşi Olanların Yaşları	10-15	12,22 ± 1,31
Özel Gereksinimli Kardeşi Olmayanların Yaşları	9-14	11,64 ± 1,60
Özel Gereksinimli Kardeşi Olanların Sınıfları	4-8	6,56 ± 1,29
Özel Gereksinimli Kardeşi Olmayanların Sınıfları	4-8	6,06 ± 1,45

n= sayı, %= yüzde

Özel gereksinimli kardeşe ait cinsiyet ve engel türü tablo 3'te verilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Özel gereksinimli kardeşe ilişkin bulgular

Cinsiyet	n	%
Erkek	15	41,7
Kız	21	58,3
Engel Türü		
Zihinsel ve Bedensel Engelli	9	25,0
Serebral Palsi	8	22,2
Bedensel Engelli	7	19,4
Otizm	7	19,4
Down Sendromu	3	8,3
Zihinsel Engelli	2	5,6

n= sayı, %= yüzde

Öğrenciler alt parametresi hariç iki grup arasında okul yaşam kalitesi (toplam puanı) ve alt parametreleri (okula yönelik duygular, okul yönetimi, statü ve öğretmenler) bakımından anlamlı farklar bulundu ($p<0,05$). Fakat okula aidiyet duygusu ve alt parametreleri bakımından iki grup arasında anlamlı farklar bulunamadı ($p>0,05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Özel gereksinimli kardeşi olan ve olmayan bireylerin okul yaşam kalitesi ve okula aidiyet duygusuna ilişkin bulgular

Parametre	Ölçek	Özel Gereksinimli Kardeşi Olan Ort ± SS	Özel Gereksinimli Kardeşi Olmayan Ort ± SS	p
Okul Yaşam Kalitesi Toplam	Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği	107,67 ± 21,26	127,06 ± 19,66	0,001*
Okula Yönelik Duygular	Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği	21,11 ± 6,97	27,75 ± 5,75	0,001*
Okul Yönetimi	Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği	15,39 ± 5,12	19,83 ± 4,45	0,001*
Statü	Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği	8,86 ± 4,18	11,31 ± 3,44	0,001*
Öğretmenler	Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği	27,53 ± 7,81	34,75 ± 8,39	0,001*
Okula Aidiyet Duygusu Toplam	Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği	70,53 ± 9,52	73,17 ± 8,17	0,21
Okula Bağlılık	Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği	50,64 ± 8,31	52,75 ± 6,30	0,29
Reddedilmişlik	Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği	19,89 ± 3,37	20,42 ± 3,11	0,49

*Student t Test; Ort=Ortalama; SS=Standart sapma; * $p<0,05$ anlamlı olarak kabul edildi.*

Dört grup arasında okul yaşam kalitesi toplam puanı ve alt parametreleri arasında (okula yönelik duygular, okul yönetimi, öğretmenler) anlamlı fark bulundu ($p<0,05$). Bu farklar incelenirse özellikle özel gereksinimli kardeşi olmayan kız grubunun okul yaşam kalitesi puanı anlamlı derecede özel gereksinimli kardeşi olmayan erkek ve kız grubuna göre farklıdır ($p<0,05$). Özel gereksinimli kardeşi olan erkek grubu ise özel gereksinimli kardeşi olmayan erkek ve kız gruplarına göre okul yaşam kalitesi toplam puanı ve alt parametreleri bakımından anlamlı fark olmadığı bulundu ($p>0,05$). Tüm parametrelerde ortalama puanları en düşük olan grubun özel gereksinimli kardeşi olan kız grubuna ait olduğu bulundu (Tablo 5).

Tablo 5. Özel gereksinimli kardeşi olan ve olmayan bireylerin cinsiyetlerine göre okul yaşam kalitesi ve okula aidiyet duygusuna ilişkin bulgular

Parametre	Ölçek	Özel Gereksinimli Kardeşi Olan Kız (1) (n: 21)	Özel Gereksinimli Kardeşi Olan Erkek (2) (n:15)	Özel Gereksinimli Kardeşi Olmayan Kız (3) (n:18)	Özel Gereksinimli Kardeşi Olmayan Erkek (4) (n:18)	p
		Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	Ort ± SS	
Okul Yaşam Kalitesi Toplam	Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği	101,38 ± 21,41	116,47 ± 18,25	124,89 ± 19,87	129,22 ± 19,77	0,001*
						1-3:
						0,003*
						1-4:
Okula Yönelik Duygular	Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği	19,62 ± 6,68	23,20 ± 7,05	27,61 ± 5,85	27,89 ± 5,83	0,001*
						1-3:
						0,001*
						1-4:
Okul Yönetimi	Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği	14,33 ± 4,31	16,87 ± 5,92	20,56 ± 5,10	19,11 ± 3,70	0,001*
						1-3:
						0,001*
						1-4:
Öğretmenler	Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği	25,38 ± 8,25	30,53 ± 6,20	32,67 ± 9,31	36,83 ± 7,02	0,014*
						1-3:
						0,001*
						1-4:
						0,027*
						0,001*

*Kruskal-Wallis H Testi, Ort=Ortalama, SS=Standard sapma, * $p<0,05$ anlamlı olarak kabul edildi*

4. Tartışma

Türkiye'deki özel gereksinimli kardeşi olan bireylere yönelik yapılmış olan çalışmalar, daha çok yaşadıkları psikolojik süreçler (kaygı, depresyon vb.) üzerinedir. Yapılan çalışmalarda işitme engelli kardeşi olan bireylerde anne ve babanın stres düzeyinin çocuklara oranla daha fazla olduğu bulunmuştur. Özel gereksinimli kardeşi olan ve olmayan bireylerle yapılan bir çalışmada özel gereksinimli kardeşi olan bireylerin kaygı düzeyi ortalamasının özel gereksinimli kardeşi olmayan bireylere göre anlamlı olarak farklı olduğu bulunmuştur (Giril, 1995; Onat Zoylan, 2005; Şen, 1991). Bu çalışmayla özel gereksinimli kardeşi olan ve olmayan bireylerin okula aidiyet duygusu ve okul yaşam kalitesini karşılaştırmayı amaçladık. Bildiğimiz kadarıyla daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olmasının değerli olduğunu düşünüyoruz.

Yaşam kalitesi hayatın hem olumlu hem de olumsuz yönlerini bireysel değerlendiren çok eksenli bir

kavramdır. Sağlık ile ilgili unsurları kapsamında rağmen bütüncül bir şekilde sosyal duygu ve iyilik halini benimsemektedir (Majnemer ve ark., 2007). Özel gereksinimli kardeşi olan çocukların yaşam kalitesi ile ilgili yapılan bir çalışmada fiziksel sağlık puanı, duygusal işlevsellik puanı ve psikososyal sağlık toplam puanlarının anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur (Eyüboğlu ve ark., 2017). Otizmliler kardeşlerin katılımları bağlamında aileler iletişim eksikliği ve davranış gibi problemler görülse de yaşam kalitesi konusunda yapılmış çalışmalar oldukça azdır (Marciano ve Scheuer, 2005). Genel olarak incelendiğinde gelişimsel bozukluğu olan çocukların kardeşlerinin yaşam kaliteleri olumsuz olarak etkilendiği gözlemlenmektedir. Kronik hastalığı olan çocukların sağlıklı kardeşlerinde yaşam kalitesinde genellikle tümünden bir etkilenmenin olduğunu göstermektedir (Dinleyici, 2018). Yapılan bir diğer çalışmada şiddetli gelişimsel bozukluğu olan çocukların kardeşlerinin yaşam kalitesinin sağlıklı gruba göre anlamlı derecede düşük olduğunu gösterilmiştir (Siminghalam ve ark., 2018).

Bu bulgular mevcut çalışmayla benzerlik göstermektedir. Özel gereksinimli kardeşi olan bireylerin hem okula aidiyet duygusu toplam puanı hem de okul yaşam kalitesi toplam puanları ve parametreleri öğrenciler alt parametresi hariç ortalama bakımından daha fazla bulundu. Öğrenciler alt parametresi hariç iki grup arasında okul yaşam kalitesi (toplam puanı) ve alt parametreleri (okula yönelik duygular, okul yönetimi, statü ve öğretmenler) bakımından anlamlı farklar bulundu. Fakat okula aidiyet duygusu ve alt parametreleri bakımından iki grup arasında anlamlı farklar bulunamadı. Öğrenciler parametresinde anlamlı fark bulunmamasının nedenini okulun özel gereksinimli kardeşleri olan bireylerin sorumluluklarından kurtulup arkadaşlarıyla daha rahat sosyalleştikleri bir yer olmasına bağlayabiliriz. Okul yaşam kalitesi puanı en düşük olan grubun kız ve özel gereksinimli kardeşi olan grup olduğu bulundu. Kız kardeşlerin, kardeşlerinin bakımını üstlenmesi ve okula yeterince zaman ayıramamaları bu durumu açıklayabilir. Bu çalışmada cinsiyetin okul yaşam kalitesini ve okula aidiyet duygusunu etkilediğini bulundu. Anlamlı olarak özel gereksinimli kardeşi olan kızların puanları diğer gruplara göre daha düşüktü.

Okula aidiyet duygusu ile yapılan çalışmalarda kimi araştırmacılar cinsiyetin kız lehine anlamlı fark olduğunu belirtirken kimileri ise herhangi bir farklılık bulunmadığını söylemektedirler (Alaca, 2011). Bu çalışmada özel gereksinimli kardeşi olmayan kız öğrenciler lehine ortalamanın daha iyi olduğu bulunsada anlamlı bir fark bulunamadı. Bu bulgunun diğer çalışmalarla paralellik gösterdiği söylenebilir. Özel gereksinimli kardeşi olan erkek grubun ise okula aidiyet duygusu daha düşüktür. Bunun nedeni okulun kız öğrencilerin sosyalleştikleri kimi zaman tek yer haline gelmesi olabilir (Günalan, 2018). Sorunların tespiti için bu alanla bireylerin düşüncelerini tespit edebileceğimiz nicel çalışmalara da ihtiyaç vardır.

5. Sonuç

Bu çalışmada özel gereksinimli kardeşi olan ve olmayan bireyler arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Özel gereksinimli kardeşi olan ve olmayan bireyler erkek ve kız olarak dört gruba ayrılarak incelendiğinde özel gereksinimli kardeşi olan kız ve olmayan kız grupları arasında ve özel gereksinimli kardeşi olan kız ve olmayan erkek grupları arasında okul yaşam kalitesi ve alt parametreleri (öğrenciler hariç) anlamlı farklar bulunmuştur. Farklı illerde ve aynı yerlerde daha çok örneklem sayısı ile yapılması gereken bu çalışmanın, nitel bir çalışma olarak planlanmasını hem müdahale alanlarını daha iyi belirlemek hem de nedenselliği daha iyi kurabilmek için önermekteyiz.

Yazarların Katkısı

Konu seçimi: DT, EK; Tasarım: EK, AE; Planlama: EK, DT, AE; Veri toplama ve analiz: EK, DT, AE; Makalenin yazımı: EK, AE; Eleştirel gözden geçirme: AE, DT.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

Alaca, F. (2011). İki dilli olan ve olmayan öğrencilerde okul yaşam kalitesi algısı ve okula aidiyet duygusu ilişkisi [Basılmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Atasoy, S. (2002). Engelli (otistik) kardeşe sahip olan bireylerin kardeş ilişkilerinin incelenmesi [Basılmamış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Baran, G., & İçöz, A. (2001). Zihinsel engelli çocuğa sahip aile bireylerinin kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(6), 80-90.

Capps, M. A. (2003). Characteristics of a sense of belonging and its relationship to academic achievement of students in selected middle schools in region iv and vi educational service centers [Doctoral dissertation]. Texas A&M University.

Dinleyici, M. D. (2018). Evaluation of quality of life of healthy siblings of children with chronic disease. *Turkish Archives of Pediatrics*, 53(4), 205. <https://doi.org/10.5152/TurkPediatriArs.2018.6778>

Eyüboğlu, M., Baykara, B., & Eyüboğlu, D. (2017). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sağlıklı gelişim gösteren kardeşlerinin psikososyal özellikler ve yaşam kalitesi açısından değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 265-272. <https://doi.org/10.5455/apd.232717>

Giril, A. (1995). Normal zekalı kardeşlerin zihinsel engelli kardeşe yönelik kabul düzeylerinin belirlenmesi [Basılmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Goodenow, C. (1993). The psychological sense of school membership among adolescents: Scale development and educational correlates. *Psychology in the Schools*, 30(1), 79-90.

Günalan, N. (2018). Ortaokul öğrencilerinin okul yaşam kalitesini, okula aidiyet duygusunu ve okul iklimini neler etkilemektedir? [Basılmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Aydın.

Majnemer, A., Shevell, M., Rosenbaum, P., Law, M., & Poulin, C. (2007). Determinants of life quality in school-age children with cerebral palsy. *J Pediatr*, 151(5), 470-475. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2007.04.014>

Marciano, A., & Scheuer, C. (2005). Quality of life in siblings of autistic patients. *Rev Bras Psiquiatr*, 27(1), 67-69. <http://dx.doi.org/10.1590/S1516-44462005000100015>

Marks, G. (1998). Attitudes to school life: Their influences and their effects on achievement and leaving school. *LSAY Research Reports*, 62.

Mok, M. M. C. (2002). Determinants of students' quality of school life: A path model. *Learning environments research*, 5(3), 275-300.

Onat Zoylan, E. (2005). Engelli kardeşi olan ve olmayan bireylerin kardeş ilişkilerinin belirlenmesi [Basılmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Öz, Z. (2018). Engelli çocuğu olan anne-babaların kaygı düzeyi ve başa çıkma stratejilerinin değerlendirilmesi [Basılmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Saban, A. (2014). Öğrenme öğretme süreci: Yeni teori ve yaklaşımlar. Nobel Akademik Yayınları.

Sarı, M. (2007). Demokratik değerlerin kazanımını sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek "okul yaşam kalitesine" sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma. [Basılmamış doktora tezi] Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Sarı, M. (2012a). Okul yaşamının değerlendirilmesi: Okul yaşam kalitesi ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerliği. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 42(42), 344-355.

Sarı, M. (2012b). Sense of school belonging among elementary school students. Çukurova University Faculty of Education Journal, 40(1), 1-11.

Siminghalam, M., Aubi, K., Hajian, A., & Alibakhshi, H. (2018). The quality of life of siblings of children with severe developmental disabilities children. Iranian Rehabilitation Journal, 16(3), 233-238. <https://doi.org/10.32598/irj.16.3.233>

Şen, F. M. (1991). İşitme engelli kardeşi olan çocukların psikolojik durumlarının incelenmesi [Basılmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şentürk, M., & Saraçoğlu, G. V. (2013). Eğitilebilir zihinsel, bedensel engelli çocuğu olan annelerle sağlıklı çocuğa sahip annelerin aileden algıladıkları sosyal destek ve depresyon düzeylerinin karşılaştırılması. Uluslararası Temel ve Klinik Tıp Dergisi, 1(1), 40-49.